

УДК: 33.339.

МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Ж. В. Стеценко,
старший науковий співробітник, ВІТІ НТУУ КПІ

У статті досліджується проблема розвитку та реалізації експортного потенціалу України. Обґрунтовуються заходи щодо забезпечення довгострокової перспективи у розбудові експортного потенціалу держави.

The article is devoted a problem of development and realisation of an export potential of Ukraine. Actions for maintenance of long-term prospect of development of an export potential of the country are offered.

На даний час глобалізація, суть якої полягає у посиленні міжнародних зв'язків, економічної взаємозалежності країн, поширенні новітніх технологій та єдиних стандартів життя, стає одним з вирішальних факторів впливу на динаміку та характер розвитку окремих країн, здатність втримувати економічну рівновагу та формувати власну економічну політику. Україна знаходиться під впливом процесів глобалізації і є активним їх учасником.

Роль держави у міжнародному економічному співробітництві визначається рівнем її експортного потенціалу. Сьогодні існує нагальна необхідність визначення місця країни в міжнародних вимірах, ступеня відставання від провідних розвинених країн та потенціалу розвитку. Дослідження і теоретичне узагальнення цих явищ є досить важливим і має непересічне значення для наукового обґрунтування і практичного здійснення активної політики держави у сфері ефективної експортної діяльності.

Останнім часом теоретико-методологічні та прикладні аспекти формування, оцінки та використання експортного потенціалу різних економічних систем знаходять своє відображення в ряді робіт українських та зарубіжних вчених. В наукових роботах розглядаються, як правило, окремі аспекти цієї проблеми, що звужує можливість здійснення системного підходу до її вирішення. Дослідження механізму формування, розвитку та реалізації експортного потенціалу держави забезпечує комплексність обґрунтування пози-

тивних та негативних чинників даного процесу, розробку пропозицій та визначення стратегічних напрямів розвитку зовнішньоекономічної політики.

Мета дослідження полягає в оцінці сучасного стану розвитку та обґрунтуванні пріоритетів реалізації експортного потенціалу України, відповідно до умов розвитку глобальної економіки. При дослідженні теоретичних основ формування експортного потенціалу в Україні використаний діалектичний метод як метод пізнання соціально-економічних процесів, що передбачає розгляд будь-яких економічних явищ і процесів у взаємозв'язку і взаємозалежності в стані безперервного розвитку. Такий підхід дозволяє розкрити цілісність розвитку та реалізації експортного потенціалу України, виявити позитивні та негативні тенденції даного процесу.

Україна володіє значним експортним потенціалом, який зосереджений у видобувних і обробних галузях промисловості, а також в агропромисловому і енергетичному комплексі країни, однак використовується він, на жаль, недостатньо і вкрай неефективно. Про великі потенційні можливості України в сфері експортної діяльності наочно свідчить той факт, що за 9 місяців 2007 р. експорт держави становив 42 млрд дол. США.

У 2000 році після стрімкого спаду, обумовленого перехідним шоком, в українській економіці намітилися тенденції до зростання. Упродовж 2000—2006 років середній темп зростання економіки становив 7,4%,

а максимальний темп був зафіксований у 2004 році — 12,1%. Останні роки інфляція в Україні залишалася відносно високою, проте вона суттєво знизилася порівняно з дуже високими показниками 90-х років. Інфляція впала з майже 11,6% на початку двадцять першого століття до 7,2% у 2005 році. Дохід населення постійно збільшується на фоні економічного зростання. За декілька останніх років обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) з ЄС до України невпинно і швидко зростає. За останні 15 років — з 1990 по 2005 рр. — сільське господарство та виробництво в Україні поступилися своїми позиціями у ВВП послугам. Хоча у 1990 році сільське господарство нараховувало 25,6% ВВП, у 2005 році її частка зменшилася до приблизно 11%. З іншого боку, обсяг послуг збільшився з 30% у ВВП до 55% і є найбільшим сектором української економіки на сьогоднішній день. Сфера послуг виступає найбільшим роботодавцем в Україні. Галузь виробництва, як правило, нараховувала 45% ВВП України, але у 2005 році її частка зменшилася майже до 34%. Переробка продуктів харчування та сільськогосподарської продукції, виробництво коксу і продуктів нафтопереробки, металургія та металлообробка, машинобудування та виробництво хімікатів є найбільшими галузями України за обсягом валового промислового виробництва. У сільськогосподарському секторі України виробляє переважно зернові, картоплю, цукровий буряк, молоко та яйця. Транспортні послуги та туристичні послуги є найбільшими напрямками сфери послуг. Інвестиції у виробництво склали найбільшу частку (24%) з усіх інвестицій 2005 року. Значні кошти були вкладені у транспорт та операції з нерухомістю. Великі підприємства грають домінуючу роль в економіці України: у 2006 році обсяг малого бізнесу сягнув лише близько 12% валового виробництва [2, с. 9].

Механізм формування експортного потенціалу України в останнє десятиліття був ефективним, однак в короткостроковому періоді. Несприятливі тенденції, які склалися у зовнішній торгівлі України товарами (пасивне сальдо торгового обігу, підсилення сировинного перекосу в структурі експорту, збільшення розриву між експортоспроможністю і імпортоємністю), не залишають сумнівів в тому, що необхідно умовою щодо інтенсифікації міжнародної діяльності країни на сучасному етапі стає, перш за все, підвищення ефективності використання та реалізації її експортного потенціалу. Значущість експорту як фактору підвищення вітчизняного виробництва і основного джерела валюти для першочергових потреб народного

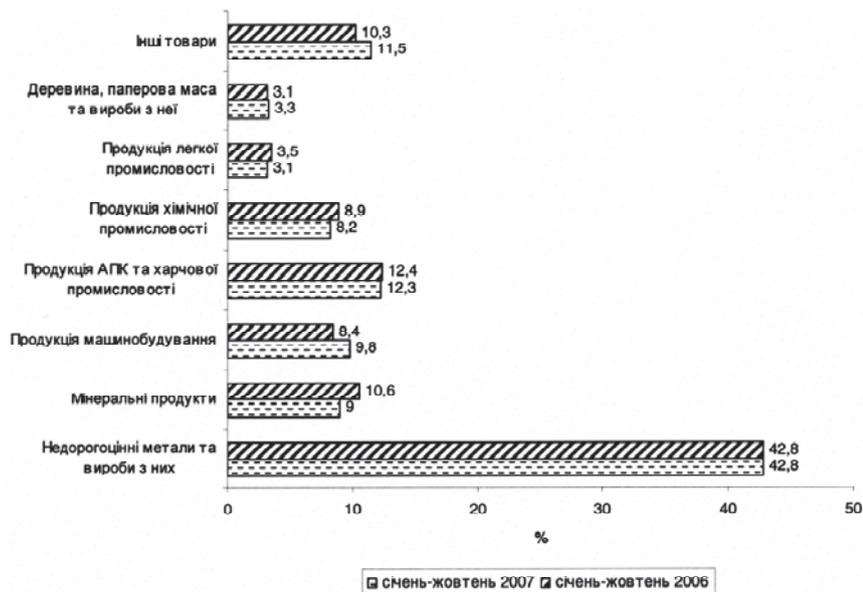

Рис. 1. Товарна структура експорту України

господарства особливо зростає в умовах неухильного звуження внутрішньої потреби на продукцію українських товаровиробників, коли приблизно 47% ВВП країни реалізується на зовнішніх ринках (в Росії близько 20% ВВП).

Протягом 2006—2007 років головним експортним товаром України була металургійна галузь — 42,8% (рис.1). Взагалі продукція низької доданої вартості по металургії, хімічній промисловості становить у 2007 році — 60%. У 2007 році питома вага продукції АПК та галузей переробки в експорті становила — 12,3%. На жаль, частка продукції переробки незначна — 30%, тобто головним експортним товаром агропромислового сектора є продукція сільського господарства.

В умовах розвитку інформаційного суспільства головним конкурентоспроможним товаром стає інформація, сфера послуг. Український експортний потенціал лише на 13% формується з різного виду послуг. Переорієнтація експорту на інтелектуальні товари забезпечить довгострокову перевагу будь-якої держави інтегрованої у світове співтовариство.

Експертами міністерства економіки прогнозується, що в 2008 році темпи зростання промисловості скоротяться до 6—9% і будуть залежати від експорту продукції машинобудування до Російської Федерації. Основним локомотивом промислового розвитку у 2007 році була галузь машинобудування (ріст на 28,6%) і виробництво неметалургійної мінеральної продукції, зокрема будівельних матеріалів на 16,9%. Темпи зростання ключових галузей — металургії і харчової промисловості — були нижче середнього — 8,3% і 10% відповідно. Металургія демон-

струвала високе зростання, в 2006 році на 8,9% в умовах збільшення ціни на її продукцію. Однак зараз потужності металургійних комбінатів заповнені, ціни стабілізувались, тому і темпи уповільнились.

Сучасну перспективу (5—10 років) формування та реалізації експортного потенціалу України можна на прикладі металургійної галузі, тим більше, що вона формує більшу частку експорту держави. На сьогодні знос основних фондів металургійних підприємств перевищує 65%. На виготовлення 1 т сталі в нашій державі витрачається 52,8 людино-години, тоді як в Російській Федерації — 38,1, в Німеччині — 16,8. В Україні 44% сталі виготовляється у мартенівських печах, тоді як більшість держав перейшли на конвертерний спосіб виплавки сталі. З 68% світової мартенівської технології 52% припадає безпосередньо на Україну.

Енергозатрати на 1 т мартенівської сталі більше ніж у 6 раз перевищують енергозатрати на 1 т сталі конвертерним способом. В умовах обмеженості та дорожчання

енергоресурсів перспективність головного експортного сектору України є обмеженою.

Саме низькими вимогами споживачів до якості продукції, низькою ціною пояснюється географічна диверсифікація українського експорту (рис. 2). Однак постає питання тривалості даного процесу, адже глобальна економіка це потужний конкуруючий світ, можливостей для реалізації національної продукції багато, а практичних заходів реалізації обмежена кількість.

Створення бізнес-середовища, або інвестиційного клімату, що стимулює, підтримує та винагороджує конкурентоздатні підприємства, є принциповим завданням економічної політики будь-якої розвиненої держави. Пріоритетними напрямами нарощування експортного потенціалу за рахунок макроекономічного перерозподілу інвестицій мають стати:

— розвиток високотехнологічних наукомістких галузей машинобудування (верстати, прилади, судна, літаки, автомобілі, техніка для освоєння космосу, телекомунікаційні системи, складна побутова техніка тощо), порошкової металургії, виробництва надтвердих матеріалів, електрозварювального устаткування, засобів інформатики та зв'язку;

— поглиблення науково-технічних розробок, розширення патентно-ліцензійної торгівлі, ноу-хау, інжинірингу, послуг щодо підготовки та забезпечення процесів виробництва і реалізації продукції, з обслуговування продукції, що експортується, у тому числі військово-технічної, надання послуг з підготовки спеціалістів, розвитку міжнародного туризму тощо;

— збільшення випуску виробів легкої і харчової промисловості, сільського господарства на основі

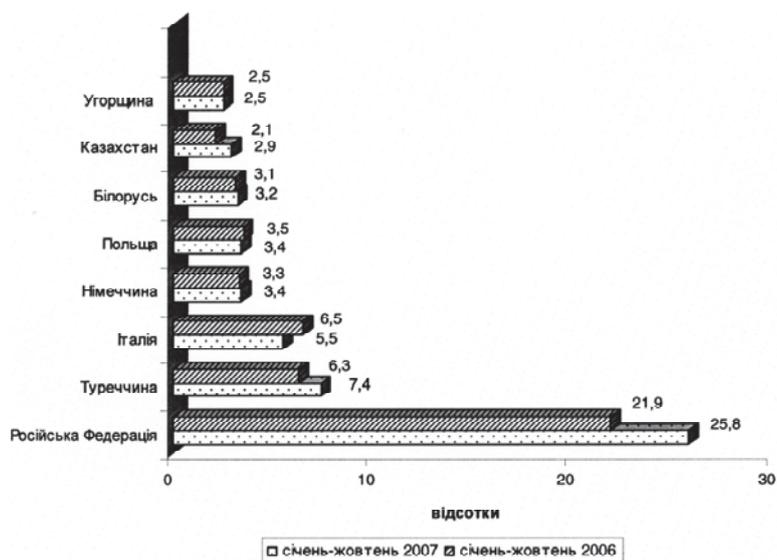

Рис. 2. Географічна диверсифікація експорту України

сучасних технологій переробки, зберігання, пакування, транспортування та реалізації продукції;

— розвиток видобувних та металургійних галузей з їхньою переорієнтацією на виробництво висококондиційної продукції за сучасними енерго- та екологозберігаючими технологіями;

— розвиток міжнародних транспортно-експедиторських послуг та транзитних перевезень автомобільним, водним, залізничним та трубопроводним транспортом з урахуванням геополітичних факторів;

— конверсія оборонної промисловості, а також експорт (під державним контролем) військової техніки і майна з урахуванням відповідних міжнародних угод і норм міжнародного права [4, с. 215].

Основою державного регулювання експортних потоків і створення інвестиційного клімату, сприятливого для структурної перебудови економіки та нарощування експортного потенціалу на етапах кризового розвитку та стабілізації економіки, буде політика обмеженого протекціонізму, спрямована на використання експортних можливостей при раціоналізації імпорту, орієнтованого на забезпечення першочергових потреб виробництва і населення (критичний імпорт).

Для забезпечення розвитку експортного потенціалу в умовах ринкової трансформації економіки необхідно:

— прийняти і реалізувати програми розвитку виробництва та розширення експортних можливостей у пріоритетних галузях і сферах структурної перебудови економіки (це програми розвитку чорної металургії, нарощування виробництва в галузях точного машинобудування та приладобудування, побутової радіоелектронної техніки, суднобудування, аерокосмічної техніки, надчистих і надтвердих матеріалів тощо), спрямовані на подолання вузькості традиційних ринків збуту та підвищення ефективності експорту за рахунок освоєння нових "ніш" на світовому ринку;

— створити спеціальні фінансово-інвестиційні компанії для фінансування програм розвитку експортного потенціалу, першочерговими об'єктами якого є охоплені конверсією підприємства ВПК та потенційно конкурентоспроможні наукомісткі виробництва, що забезпечують реалізацію науково-технічних досягнень (порошкова металургія, спеціальна зварювальна техніка, рідкоземельні елементи, надчисті і надтверді матеріали, малотоннажна хімія, мембранні технології, аерокосмічна техніка, технології повітряного призначення тощо);

— обмежити небажані види експорту за допомогою диференційова-

них ставок експортного мита з метою вилучення різниці між середньою ціною на світовому ринку даного товару і його середньою ціною на внутрішньому ринку;

— лібералізувати режим іноземного інвестування, включаючи мінімізацію його вхідного контролю, недопущення обмежень щодо питомої ваги іноземних інвестицій, за винятком стратегічно важливих галузей (енергетика, транспорт, зв'язок, ВПК, банківська та страхова сфери);

— використовувати системи пільг та інших економічних стимулів (особливо податкових пільг) залежно від пріоритетності напрямку і об'єкту інвестування;

— створити доцільні для інтересів держави спеціальні (вільні) економічні зони різних типів, насамперед локальні технопарки, технополіси, експортні виробничі зони, вільні порти (порто-франко), вільні митні зони з метою поліпшення умов залучення іноземних капіталовкладень для нарощування експортного потенціалу в пріоритетних напрямках його розвитку;

— вдосконалити системи валютного контролю з метою запобігання "втечі капіталу" за рахунок розробки і запровадження податкового і валютного регулювання, правових та інших заходів, спрямованих на повернення валютних коштів з-за кордону і стимулювання економіки. Особлими стимулами, пільг та гарантій інвестування до економіки України.

За сім місяців 2008 року державні підприємства системи транспорту перерахували до бюджету і підприємств України суму в розмірі 1833,8% більше, ніж за аналогічний період минулого року. Як повідомив Міністр транспорту України Іосип Вінський сьогодні в ході прес-конференції угод. — К.: ECORUS, 2007. — 188 с.

4. Стратегія економічного і соціального розвитку України на період 2015 року) шляхом європейської інтеграції. Київ: Інститут стратегічних досліджень, 2005.

МІНТРАНСЗВ'ЯЗКУ НАГОЛОСИВ ПРОПОЗИЦІЮ ЩОДО БУДІВНИЦТВА ЗАЛІЗНИЧНОГО СПОЛУЧЕННЯ МІЖ КИЄВОМ ТА АЕРОПОРТОМ "БОРИСПІЛЬ"

Міністерство транспорту та зв'язку завершило підготовку пропозицій для відпрацювання угоди щодо будівництва залізничного сполучення Київ-Пасажи́рський — аеропорт "Бориспіль". Про це повідомив Міністр транспорту та зв'язку Іосип Вінський на прес-конференції.

Міністр зазначив, що вже підготовлена вся проектна документація і зараз вона на погодженні в міністерствах. Іосип Вінський наголо-

сив, що остаточне рішення щодо даної угоди буде прийнято найближчим часом, після чого можна буде проводити аукціон з визначення інвестора даного проекту.

Окрім того, Іосип Вінський зауважив, що вже завершено тендер на будівництво терміналу "Д" в аеропорті "Бориспіль", який виграла компанія "Догус Іншаат". За словами Міністра, на сьогоднішній день очікується затвердження договору кредитора — японським банком JBCS на 34,2%, Укрморфлоту — 25,9%, Державі адміністрації — 32,8%, Укрватотрансу — 32,5%, Держзв'язку — 44% та Укрватодору — 41,4%.

"Всі транспортні галузі працюють у режимі від 25 до 44% зростання відрахувань до бюджету, показники їх роботи показують, що система Мінтрансзв'язку нарощує оберти і працює досить ефективно", — наголосив Іосип Вінський.

НОВИНИ ІОСИПА ВІНСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА НАРОЩУЮТЬ ОБЕРТИ

МІНТРАНСЗВ'ЯЗКУ НАГОЛОСИВ ПРОПОЗИЦІЮ ЩОДО БУДІВНИЦТВА ЗАЛІЗНИЧНОГО СПОЛУЧЕННЯ МІЖ КИЄВОМ ТА АЕРОПОРТОМ "БОРИСПІЛЬ"